

CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNDE TEMSİLDE ADALET İLKESİ VE “SEÇİM İTTİFAKI” DÜZENLEMESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Taylan BARIN*

ÖZET

13/3/2018 tarih 7102 sayılı “Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile siyasi partilerin, seçimlere ittifak yaparak girmelerine olanak sağlanmıştır. Seçim ittifakı düzenlemesinin, ittifak yapan siyasi partilere sağladığı temel iki avantaj; ittifak yapan siyasi partilerin aldıkları oy toplamına göre seçim barajına tabi olmaları ve ittifak yapan siyasi partilerin milletvekili sayılarının hesaplanmasında ittifakın toplam oyunun esas alınmasıdır. Bu çalışmada, hükümet sistemi değiştikten sonra yapılan ilk seçim kanunu değişikliği olan bu düzenlemenin yeni sistemle uyumu, temsilde adalet ilkesi nazarıyla değerlendirilmektedir. Ayrıca ittifak düzenlemesinin seçim barajına etkisi tartışılmakta; son olarak da ittifak düzenlemesiyle gelen ittifak oylarının hesaplanması ile ittifak ortak oylarının partilere dağıtılmasına ilişkin düzenlemeler temsilde adalet ilkesi ışığında tahlil edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Seçim İttifakı, Temsilde Adalet, Yönetimde İstikrar, Milletvekili Seçim Sistemi, Seçim Sistemi

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı, Anayasa Mahkemesi Raportörü, tbarin@ybu.edu.tr
(Geliş Tarihi: 18.09.2018 – Kabul Tarihi: 23.01.2019)

**EVALUATION OF THE "*ELECTORAL ALLIANCE*"
REGULATION AND THE FAIR REPRESENTATION PRINCIPLE
IN THE PRESIDENTIAL SYSTEM**

ABSTRACT

With the "Amendments to the Law on Basic Provisions on Elections and Voter Registers and Some Laws", (Law No. 7102 on 13/3/2018) political parties are allowed to participate in the elections by forming pre-electoral alliance. The main two advantages of electoral alliance regulations for allied political parties are; they will be subject to the election threshold according to the total votes of the political parties in the alliance and the calculation of the number of deputies of political parties that make alliances is based on the total votes of the alliance. Turkey's electoral law amendment is investigated in the context of presidential system with the point of "fair representation" view. The effect of the alliance regulation on the electoral threshold and the calculation of the alliance votes counts and the distribution of the "alliance's common votes" to the parties has been analyzed.

Key Words: Electoral Alliance, Fair Representation, Government Stability, Legislative Election, Electoral System

GİRİŞ

Seçim sistemi tercihi ile bu tercih içerisinde benimsenen metotların açık iki tane yansıması bulunmaktadır. Bunlardan ilki, seçim sistemlerinde kullanılan baraj gibi yöntemlerin seçmen davranışını etkilemesi sonucu partilerin oylarına yansıyan psikolojik etki; ikincisi ise parlamentoda sandalye dağılımını, dolayısıyla da parlamento çoğunluğunu etkileyen teknik/mekanik etki¹. Diğer taraftan seçim sisteminde tercih edilen kurallar, belirli kişi ve gruplar için avantaj sağlarken, diğerleri için birtakım kısıtlamalara dönüşebilmekte; netice itibarıyla de kimin kazanıp-kaybedeceğini ve politikaya hangisinin yön vereceğini belirleyebilmektedir². Bu çalışmada, seçmen oylarının TBMM'deki sandalye dağılımına dönüştürülmesinde kullanılan sistemde yapılan değişiklik, seçimlere ilişkin anayasal ilkeler bağlamında değerlendirilecektir.

21 Şubat 2018 tarihinde AK Parti Grup Başkanı ve Başbakan Binali Yıldırım, MHP Grup Başkanı Devlet Bahçeli ile altı milletvekili³ tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na sunulan “298 Sayılı Seçimlerin Genel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” teklifi ile siyasi partilerin milletvekili seçimine ittifak yaparak girmelerine imkân veren düzenlemeler yapılmış; siyasi partilerin seçimlerde ortak hareket etmelerine dair usul ve esaslara yer verilmiştir. Teklif 13/3/2018 tarih 7102 sayılı kanun olarak kabul edilmiş “Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun⁴” başlığıyla 16/3/2018 tarih ve 30362 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

Diğer kanunlardan farklı olarak seçim kanunlarının⁵ ve dolayısıyla bu kanunlarda yapılan değişikliklerin, Anayasa m. 67/6'da düzenlenen “Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde

¹ **Baldini, G. / Pappalardo A.** (2009) Elections, Electoral Systems and Volatile Voters, London: Palgrave Macmillan, s. 169.

² **Huber, J. D.** (1996) Rationalizing parliament: legislative institutions and party politics in France, Cambridge: Cambridge University Press, s. 1

³ Teklifte Adalet ve Kalkınma Partisi Grup başkanı ve Başbakan Binali Yıldırım ve Milliyetçi Hareket Partisi grup başkanı Devlet Bahçeli haricinde her iki partiden üçer adet milletvekilinin de imzası bulunmaktadır. İmzası bulunan diğer milletvekilleri: Mustafa Şentop, Abdülhamit Gül, Mahir Ünal, Mustafa Kalaycı, Mehmet Parsak, İsmail Faruk Aksu.

⁴ Bu kanun ve bu kanunla getirilen yenilikler makale içerisinde “ittifak düzenlemesi” olarak anılmaktadır.

⁵ 10/6/1983 tarihli ve 2839 sayılı *Milletvekili Seçimi Kanunu*, 26/4/1961 tarihli ve 298 sayılı *Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun*, 18/1/1984 tarihli ve 2972 sayılı *Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun* örnek olarak gösterilebilir.

düzenlenir.” hükmüne de uygun olması gerekmektedir. 1982 Aayasasının özgün halinde olmayan bu fıkra Anayasaya 23/7/1995 tarih ve 4121 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle eklenmiştir. Anayasada birlikte anılmasına rağmen, yönetimde istikrar ile temsilde adalet ilkelerinin bağdaştırılması bir yana, bu iki ilkenin tam karşıt olduğunu söylemek dahi yanlış olmayacaktır⁶. Nitekim ilgili Anayasa değişikliğinin görüşüldüğü TBMM Anayasa Komisyonunda ve TBMM Genel Kurulunda, temsilde adalet ilkesinin yeterli olduğu ifade edilmiş; yönetimde istikrar ilkesinin anayasada yer almasına ise muğlaklığı ve seçimlerde yapılabilecek hilelere anayasal dayanak oluşturma potansiyeli nedeniyle karşı çıkmıştır⁷. Bu gerekçelerle “yönetimde istikrar” ibaresinin madde metninden çıkarılması önerildiyse de önergeler kabul edilmemiş, değişiklik her iki ilkeye de yer vererek günümüze kadar gelmiştir⁸.

⁶ **Özbudun, Ergun** (1995) “*Seçim Sistemleri ve Türkiye*”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.44, S. 1, s. 533.

⁷ Ali Oğuz ve Lütfi Esengün’ün Anayasa Komisyonundaki konuya ilişkin muhalefet şerhi şu şekildedir:

“Maddeye eklenen son fıkra ise seçim sisteminde beklenen adaleti sağlayacak nitelikte değildir. “Yönetimde istikrar” ilkesinin ne anlama geldiği, uygulamada nasıl sağlanacağı bilinmemektedir. Bu düzenleme dahi seçim sisteminde yapılacak hileleri ve haksızlıkları önleyecek nitelikte olmayacaktır.” (s. 46)

Seyfi Oktayın muhalefet şerhi ise şu şekildedir:

“Anayasanın aynı maddesine 6 ncı fıkra olarak; “seçim kanunları temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak bir biçimde düzenlenir” hükmü eklenmiştir.

Demokratik bir seçim sistemi, öncelikle temsilde adaleti sağlayacak biçimde gerçekleştirilmelidir. Demokratik bir seçim sisteminin amacı adaletli bir temsili gerçekleştirmektir. Seçmen iradesi ancak adaletli bir temsil sistemini öngören bir seçim sistemiyle Türkiye Büyük Millet Meclisine yansıtacaktır.

Demokratik sistemlerde, istikrar unsuru temsilde adaleti sağlama ilkesinden sonra gelmesi gereken bir unsurdur.

Bu nedenle 67 nci maddeye eklenen bu fıkranın;

“Seçim kanunları temsilde adaleti sağlayacak biçimde düzenlenir.

Bu düzenlemede istikrar unsuru da gözönünde tutulur.”

şeklinde düzenlenmesi çok daha uygun olacaktır.

Korkarım ki, istikrar unsurunu adaletli temsille bağdaştırma çabası çoğu zaman adaletli temsil esasını ihmale neden olacak düzenlemeleri getirebilecektir.

Kendisini güçlü hisseden iktidar çoğunluklarının çıkarları adalet ilkesinin gerçekleşmesinden çok ağırlıklı olarak istikrar unsurunun gerçekleşmesi ve bu unsurun ağırlıklı olması yönünden düzenlemeler getirilmesine neden olabilecektir.” (s. 50)

<<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c088/tbmm19088123ss0861.pdf>> s.e.t.03.04.3018.

⁸ Anayasa’nın 67. Maddesine 4121 sayılı Kanun’un 5 maddesiyle eklenen “Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir.” 6. fıkrasının serencamı için bkz.; **Türk, Hikmet Sami** (2006) “Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Terah”, Anayasa Yargısı Dergisi, C. 23, s. 102-108.

Öte yandan, seçim kanunlarında yer alan seçim barajı başta olmak üzere çeşitli düzenlemeler, temsilde adalet ilkesinden yönetim istikrar ilkesinin öne çıkardığı gerekçesiyle, Anayasa m. 67/6 hükmü ekseninde itirazlar da devam edegelmiştir. Bu bağlamda ittifak düzenlemesini öneren iki siyasi partiye dair bir tesadüfü de içeren Anayasa Uzlaşma Komisyonu tecrübesi ilgi çekicidir. 2011 seçimleri ardından 24. Dönem TBMM çatısı altında kurulan ve yeni anayasa hazırlamakla görevli olan “Anayasa Uzlaşma Komisyonu”na sunulan önerilerde, CHP ve MHP anayasa taslaklarında temsilde adalet ve yönetimde istikrara ilişkin m. 67/6’ya aynen yer vermiş, AK Parti böyle bir düzenlemeye yer vermemiş; BDP ise konuyu şu şekilde önermekteydi⁹:

“Seçim kanunları, temsilde adalet ilkesini gözetir, ulusal ve yerel düzeyde seçim barajı konulamaz; cinsiyetler arası adil temsil ve katılımı sağlayacak özel tedbirler öngörür.”

Madde üzerinde uzlaşma arayışları devam ederken AK Parti, MHP’nin önerisini benimseyerek Anayasa’nın 67/6 fıkrası düzenlemesini aynı şekilde önermiştir. CHP ve BDP ise *“Seçim kanunları, yönetimde istikrar ilkesini gözecek; ancak hiçbir durumda temsilde adalet ilkesini zedelemeyecek biçimde düzenlenir.”*¹⁰ düzenlemesini önermişlerdir¹¹.

İttifak düzenlemesi de bu ilkeler bağlamında tartışılması gereken bir kanun değişikliğidir. Şu farkla ki; ilk bakışta görüleceği üzere makale başlığında anayasada birlikte anılan “temsilde adalet ve yönetimde istikrar” ilkelerinden yalnızca “temsilde adalete” yer vermekteyiz. Takip eden başlıkta bu tercihimizin nedenini detaylarıyla açıklamaya çalışacağız. Henüz başlarken kısaca ifade etmemiz gerekirse; Türkiye’nin yeni hükümet sisteminde temsilde adalet ile yönetimde istikrar ilkelerinin yasama meclislerinin seçiminde bağdaştırılma ça-

⁹ **Barın, Taylan** (2014) Türkiye’nin Yeni Anayasa Arayışı: 2011-2013 TBMM Anayasa Uzlaşma Komisyonu Tecrübesi AK Parti, CHP, MHP ve BDP’nin Anayasa Önerileri ile 1982 Anayasası ve Anayasa Uzlaşma Komisyonu Taslağının Karşılaştırılması, İstanbul: XII Levha Yayınları. s. 187.

¹⁰ **Barın**, s. 188

¹¹ AK Parti’nin özgün önerisinde böyle bir düzenlemeye yer vermemesinin nedeni başkanlık sistemi olabileceği gibi kısa anayasa arayışının bir yansıması olarak da yorumlanabilir. CHP’nin Anayasanın 67/6 hükmünü aynı şekilde önerirken BDP ile müşterek bir madde önermesi, BDP’nin ise özgün önerisinde yer alan *“seçim barajı konulamaz”* ibaresinden vazgeçerek, yönetimde istikrar için temsilde adaletten ödün verilemeyeceğini teminat altına alan bir öneride CHP ile buluşması, yüksek seçim barajına karşı anayasal bir önlem olarak anlaşılabilir.

basının anlamını yitirdiğini iddia etmekteyiz. Yeni hükümet sisteminde yönetimin, başka bir ifadeyle yürütmenin, yasamadan çıkmaması ve ona karşı sorumlu olmaması, bunun yanı sıra iki seçimin ayrı ayrı yapılıyor olması, bu iki ilkenin bağdaştırılması ihtiyacını da ortadan kaldırmıştır. Seçim ittifakı olarak adlandırdığımız 7102 sayılı kanunla yapılan düzenleme yürütmeye değil yasamaya yönelik olduğu ve bu değişiklik sonuçları itibarıyla doğrudan doğruya yalnızca TBMM üyelerinin seçimini etkilediği için, bu kanunun tahlilinde “yönetimde istikrar ilkesi” bağlamında bir değerlendirmenin faydası da bulunmamaktadır.

Üç bölümden oluşan bu çalışmada ilk olarak temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkeleri bağlamında Türkiye'nin yeni hükümet sisteminin meydana getirdiği yeni paradigma incelenmiş, buradan hareketle karşılaştırmalı hukuktaki örneklerle değinilmiştir. Takip eden bölümlerde ise ittifak düzenlemesine yoğunlaşmış ve düzenlemenin seçim barajına etkisi ile ittifak oylarının hesaplanmasında benimsenen yöntemler “temsilde adalet” ilkesi bağlamında değerlendirilmiştir¹².

I. TEMSİLDE ADALET VE YÖNETİMDE İSTİKRAR İLKELERİNİN BAĞDAŞTIRILMASINDA YENİ PARADİGMA

21/1/2017 tarih ve 6771 sayılı “*Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*”¹³, 16 Nisan 2017 tarihinde yapılan halkoylaması sonucunda %51,41 “Evet” oyuyla kabul edilmiştir¹⁴. 18 maddeden oluşan bu anayasa değişikliği ile Anayasanın 70 maddesinde değişiklik yapılmış, Türkiye'nin hükümet sistemi Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi olarak değiştirilmiştir¹⁵. Kuvvetlerin sert ayrılığını benimseyen ve doktrinde Başkanlık, Türk

¹² 7102 sayılı kanunla yapılan pusulalardaki mühür, vs. gibi seçim güvenliğine ilişkin değişiklikler bu çalışma kapsamı dışındadır.

¹³ <<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/02/20170211-1.htm>> s.e.t.12.3.2018.

¹⁴ T.C. Yüksek Seçim Kurulu 663 numaralı karar: <<http://ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/5064/2017-663.pdf>> s.e.t.12.3.2018

¹⁵ 9 Temmuz 2018 tarihinde Resmî Gazetede yayımlanan “*Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*” başlıklı 703 sayılı KHK'nın kanun tasarı olarak TBMM'ye sunulurken genel gerekçesinde hükümet sistemi “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi” olarak adlandırılmıştır. Genel gerekçede bu husus şu şekilde geçmektedir: “*Bilindiği üzere, 18/10/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile yapılan değişiklikle, parlamenter hükümet sisteminden Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmiştir.*”

<<https://www2.tbmm.gov.tr/d27/1/1-0005.pdf>> s.e.t. 23.1.2019.

Tipi Başkanlık, Cumhurbaşkanlığı vb. gibi isimlerle de adlandırılan yeni hükümet sisteminin konumuzu ilgilendiren ve bu bağlamda yeni bir paradigma üreten temel fonksiyonu, yürütmenin yasamadan çıkmadığı gibi ona karşı sorumlu da olmamasıdır. Bu yeni sistemde her ne kadar seçimler aynı gün yapılıyor olsa da yasama ve yürütme organları farklı oy pusulalarıyla, ayrı ayrı seçilmektedirler¹⁶.

6771 sayılı Anayasa'da değişiklik yapılmasına dair Kanun'un genel gerekçesinde yeni sistem ve yeni sistemdeki istikrar unsuru şöyle açıklanmaktadır:

“... milletın sadece yasama organını seçtiği, yürütme organının yasama organı içinden çıktığı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi dengelerinin hükümet kurma ve hükümet düşürmede etkili olduğu bir sistem yerine; yasamanın ve yürütmenin ayrı ayrı ve doğrudan millet tarafından seçildiği bir sistemin benimsenmesinin ülkemizin şartları ve ihtiyaçlarına daha uygun olduğu anlaşılmıştır. Seçim ve sistem bizatihi istikrar üretmelidir; istikrarı konjonktürün dalgalanmalarına bırakmak doğru değildir”¹⁷.

Halkoylaması sonucu kabul edilen yeni hükümet sistemi, Türkiye'nin yaklaşık yarım yüzyılına damgasını vuran yürütmenin güçlendirilmesi arayışının son durağı; güçlü yürütmenin ise zirvesidir. Anayasa değişikliğinin genel gerekçesinde de ifade edildiği üzere, bu hükümet sistemi öyle bir sistemdir ki; herhangi bir müdahaleye ihtiyaç duymaksızın anayasa hükümleri eliyle kendiliğinden istikrarı sağlayacak niteliktedir. Gerçekten de hükümet istikrarı bağlamında parlamenter sistemden farklı olarak, Cumhurbaşkanı seçilir seçilmez hükümetin 5 yıllık bir süre için kurulacağı, hükümetin güvenoyuna ihtiyaç duymaması, seçimlerden önce yapılacak birkaç partinin birlikte Cumhurbaşkanı adayı gösterebilmesine karşın seçim sonrası koalisyon arayışlarına yeni sistemde yer verilmemesi, seçimlerin yenilenmesinin daha zor şartlara bağlanması vs. birlikte değerlendirildiğinde, yeni sistemin “yönetimde istikrar” ilkesini hayata geçireceğinden ve Türk anayasa hukuku literatüründeki kabul edilen anlamıyla istikrar sağlayacağından kuşku bulunmamaktadır¹⁸. Bu tespitten hareketle Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde, yönetimde istikrar ilkesiyle, parlamento seçimleri arasında bir bağlantı kalmadığı iddia edilebilir.

¹⁶ Anayasa m. 77/1 “Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri beş yılda bir aynı günde yapılır.”

¹⁷ <<http://www2.tbmm.gov.tr/d26/2/2-1504.pdf>> s.e.t.13.3.2018.

¹⁸ Anayasa değişikliği, istikrarı bu araçlarla güvence altına aldıktan sonra, olası tikanıklıkların engellenmesi adına seçimlerin aynı gün yapılmasını düzenleyerek, potansiyel siyasi krizlere ve istikrarsızlıklara karşı da henüz baştan önlem almış gibi görünmektedir.

A. TÜRKİYE’NİN YENİ HÜKÜMET SİSTEMİNDE TEMSİLDE ADALET VE YÖNETİMDE İSTİKRAR İLKELERİ

Temsilde adalet ilkesi, siyasi parti veya bağımsız adayların aldıkları oylar oranında parlamentoda temsili suretiyle seçmen iradesinin mümkün olduğu ölçüde parlamentoya yansımaları anlamına gelmektedir¹⁹. Yönetimde istikrar ilkesi geniş anlamda “siyasi istikrar” çağrışımı yaparken dar anlamda “hükümet istikrarı” manasıyla kullanılmaktadır²⁰. Siyasi istikrar kültürden ekonomiye, eğitimden hürriyetlere ve elbette seçim sistemi ve hükümet sistemine uzanan geniş bir yelpazeyi içermektedir²¹. Bilhassa 12 Eylül 1980 darbesi ve 1982 Anayasası dönemi Türk Anayasa Hukuku literatüründe “istikrar” kelimesi hükümet istikrarı (*government stability*) ile; istikrarsızlık ise koalisyon hükümetleri ile eşanlamlı kullanılmıştır²². Koalisyon hükümetlerinin performansı²³ bu algı-

¹⁹ Türk (2006), s. 78.

²⁰ Anayasa Mahkemesinin iki ilkeye dair tanımı şu şekildedir: “Anayasa’nın gözetilmesini istediği “temsilde adalet ilkesi” serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm öğeleriyle özetlenmekte ve oyla orantılı temsilci sayısı ile yaşama geçirilmektedir. “Yönetimde istikrar ilkesi” ise, yürütmenin güçlü olmasını sağlayacak biçimde oyları yasama organına yansıtmak yöntemleri olarak algılanmaktadır.”

1/12/1995 Tarih, E: 1995/56ve K: 1995/60 sayılı karar.

Gözler, ilkeyi doğrudan “Hükümette İstikrar” olarak kullanmaktadır. **Gözler, Kemal** (2011) Anayasa Hukukunun Genel Teorisi C. I., Bursa: Ekin Yay. s. 736.

²¹ Caniklioğlu’nun da belirttiği üzere “Bir ülkede siyasi istikrarın ekonomi, siyasi faaliyet, siyasi aktörler, siyaseti çeşitli şekillerde doğuran veya dolaylı etkileyen hukuk sistemi ve yargı gibi çok boyutlu ilişkiler ağında biçimlendiği ve bunlar arasında kurulması zorunlu bir dengeyi amaçladığını; ayrıca tüm bu ilişkiler ve yaratılması hedeflenen dengeyi demokrasi içinde gerçekleşmesi şartını düşündüğümüzde, siyasi istikrar sorununu seçim sistemleri konusunda yapacağımız bir tartışmaya indirgemek, sorunu tek boyutuyla kavramak ve çözümüne ilişkin çabaları peşinen sonuçsuz kılmak demektir.” **Caniklioğlu, Meltem Dikmen** (1999) “Seçim Sistemlerinin İstikrarın Sağlanmasındaki Rolü” Anayasa Yargısı Dergisi, C. 16, s. 17.

²² 15 Nisan 1983 tarihinde Seçim Kanunu hazırlamakla görevli Anayasa Komisyonu’nun Danışma Meclisi Başkanlığı’na sunduğu raporda bu ayırım istikrar-istikrarsızlık karşılığında kullanılan ifadeler dikkate şayandır:

“Bilindiği ve yaşandığı gibi 12 Eylül öncesi istikrarsız koalisyon hükümetleri devri olmuş ve yasama hayatında özellikle koalisyonların kurulması ve devamında üzüntü veren olaylara şahit olunmuştur.

Bundan dolayı da yeni konacak seçim sisteminin her şeyden önce mümkün olduğu ölçüde istikrar sağlamaya elverişli olması fikri benimsenmiş; bu hedefe yönelik kurallar araştırılmıştır.”

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_/d02/c017/dm__02017089ss0386.pdf> s.e.t.12.3.2018.

²³ Bu konuda detaylı bir çalışma için bkz. **Neziroğlu, İrfan / Tuncer, Yılmaz** (2015) Koalisyon Hükümetleri, Koalisyon Protokolleri, Hükümet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri, Ankara: TBMM Yayınları.

nın pekişmesinde rol oynamışsa da Türkiye'deki siyasi tercihler koalisyon kültürünü yerleştirmek ve pekiştirmek yerine seçim sistemine yoğunlaşmış; çoğunluk sistemi, ülke ve seçim çevresi barajlı uygulamalarla parlamento çoğunluğunu yapay mekanizmalarla sağlamaya odaklanmıştır²⁴.

Bu hedef Türkiye'nin seçim sistemi arayışına da yansımış, günümüze kadar uygulanan seçim sistemleri Türkiye'yi bu konuda "*zengin bir laboratuvar*" haline getirmiştir²⁵. 1946 ila 1957 arasında uygulanan çoğunluk sistemi 1961 yılında terk edilerek nispi temsil sistemi benimsenmiştir. İlk defa 1961'de çevre barajlı olarak uygulanan d'Hondt –nispi temsil– sistemini, 1965 seçimlerinde milli bakiye sistemi, 1983'e kadar da barajsız d'Hondt sistemi takip etmiştir²⁶. 10/6/1983 tarih ve 2839 sayılı "Milletvekili Seçim Kanunu" ile istikrarın sağlanması adına "*ufak partilerin yasama meclisinde temsilini önlemek için baraj konması gerekli görülmüş ve araştırmalardan sonra yüzde on oranında bir baraj benimsenmiştir*"²⁷. Ayrıca Anayasanın Geçici 15. maddesi eliyle, bu kanunun anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesine iptal davası açılması da yasaklanmıştır²⁸.

Türkiye'yi seçim sistemleri laboratuvarına çeviren nedenler farklı gerekçelerle açıklanabilirse de temel nedenin tek bir seçimle, temsilde adalet ve yönetimde istikrar hedeflerini tutturma gayreti olduğu pekâlâ ileri sürülebilir²⁹. Gürsel bu durumu şöyle izah etmektedir:

Hükümetler için ayrıca bkz: <https://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Global/_Government/pg_CabinetHistory.aspx> s.e.t.13.3.2018.

²⁴ Araslı, Oya (1989) Seçim Sistemi Kavramı ve Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri (1876-1987) Ankara:Ankara Üniversitesi Yay. s. 306.

²⁵ Türk (2006) s. 75

²⁶ Verilere dayanan ayrıntılı bir çalışma için bkz: Tuncer, E. (2006) "Türkiye'de Seçim Uygulamaları/ Sorunları Işığında Temsilde Adalet-Yönetimde İstikrar İlkelerinin İşlevselliği", Anayasa Yargısı Dergisi, C. 23, ss. 167-182

²⁷ Bkz. "Milletvekili Seçimi Kanunu Tasarısı ve Anayasa Komisyonu Raporu" (1/672). Danışma Meclisi. S Sayısı 388, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_/d02/c017/dm_02017089ss0386.pdf s.e.t.12.3.2018.

Seçim Barajı Oranının %10 olarak tercih edilme nedenine ilişkin bkz. Bahçeci, Barış (2005) "1982 Anayasası Döneminde Çoğulcu Demokrasi Açısından Milletvekili Seçimi Hukukunda Karşılaşılan Sorunlar", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 54, S. 3, s. 371-373.

²⁸ 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanun'un çerçeve 34 üncü maddesiyle; Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının geçici 15 inci maddesinin son fıkrası madde metninden çıkarılmıştır: Bu dönem içinde çıkarılan kanunlar, kanun hükmünde kararname ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun uyarınca alınan karar ve tasarrufların Anayasaya aykırılığı iddia edilemez.

²⁹ Seçim sisteminin temsilde adalet ilkesiyle ilişkisi, temsilde adaletten verilen ödümlerin yönetimde istikrarı gerçekten sağlayıp sağlamadığı sorularına takip eden bölümlerde yanıt vermeye çalışacağız. Bu başlık altında, seçim sistemi penceresinden bakıldığında karşımıza çıkan kaotik tablonun nedenini araştırmaktır.

“Parlamentar rejimlerde parlamento seçimleri iki işlevi birden sağlamak durumundadır: Temsilciler yani milletvekilleri belirlemek, aynı zamanda da yönetim yani hükümet oluşturmak. Parlamentar rejimde bu iki işlevin sağlanması tek seçimle yapılmak istenir. İlk güçlük de kendini burada gösterir. Genelde tek araçla iki hedefe ulaşmak zordur. İktisat politikaları dersinde öğrencilere öğretilen kurallardan birisi, iki hedefe ulaşmak için mutlaka iki iktisat politikası aracının kullanılması gerektiği şeklindedir.”³⁰

Seçim sistemi serencamımızdaki arayışın temel nedeni bir taşla iki kuş vurmak, Gürsel’in ifadesiyle “tek araçla iki hedefe ulaşmak”tan başkası değildir. Bizim paradigma değişikliği olarak adlandırdığımız olgunun seçim sistemleri üzerindeki esaslı yansıması da burada ortaya çıkmaktadır. Türkiye, 2019’da yapılması planlanan seçimlerde ilk kez iki hedefe ulaşmak için iki farklı araca sahip olacaktır. Bunlar: Milletvekili Genel Seçimleri ve Cumhurbaşkanı seçimidir.

2017 Anayasa değişikliğinde, Anayasa m. 67/6 “Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir” hükmünde değişikliğe gidilmediyse de yapılan değişiklik bir bütün olarak ele alındığında, yönetimde istikrar ilkesiyle temsilde adalet ilkesinin bağdaştırılmasını gerektirecek ortak bir zemin kalmamıştır. Gerçekten, bağdaştırılması imkânsız olan bu iki ilkenin bağdaştırılma çabası ancak ve ancak yürütmenin yasamadan çıktığı ve ona karşı sorumlu olduğu sistemler için bir anlam ifade etmektedir. Başkanlık sistemi gibi yürütmenin başka bir ifadeyle “yönetimin” farklı bir seçimle belirlendiği sistemlerde ise ancak yasama faaliyetleri bağlamında dolaylı olarak bir fayda sağlama potansiyeli barındırmaktadır³¹.

³⁰ Gürsel, Seyfettin (1999) “Toplumsal Tercih Kuramı Çerçevesinde Anayasa’nın 67. Maddesinde Yer Alan Temsilde Adalet ve Yönetimde İstikrar İlkelerinin Değerlendirilmesi”, Anayasa Yargısı Dergisi, C. 16, s. 46.

³¹ Eren aynı hususu şu şekilde belirtmektedir:

“Günümüz demokratik ülkelerde, hükümet sistemleri ile seçim sistemleri arasında da yakın bir ilişki bulunmaktadır. Hükümetin parlamento çoğunluğu içinden belirlendiği parlamenter sistemlerde, istikrarlı bir hükümet için, uygulanan seçim sistemleri ve barajlarla parlamentoda sınırlı partinin temsili amaçlanabilmektedir. Parlamentar sistemde bu nedenle parlamento seçimi ile istikrarlı bir hükümet yapısı arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Oysa hükümetin parlamento içinde değil de doğrudan halk tarafından belirlendiği başkanlık sisteminde, parlamento çoğunluğu ile hükümet arasında zorunlu bir ilişki bulunmamaktadır. Her iki organın seçiminin birbirinden farklı olması, parlamento seçimlerinde daha geniş bir temsile imkân sağlayabilmektedir. Dolayısıyla başkanlık sisteminde istikrarlı bir yönetim için parlamento seçimlerine yönelik yüksel bir baraj uygulamasına gerek olmayacaktır. Ancak bu yine

Bu dolaylı faydaya kavuşmak için temsilde adalet ilkesinden verilen ödümler ise mukayeseli olarak düşünüldüğünde anlamlı bir bütün oluşturmaktan uzaktır. Yeni paradigmada kanaatimizce temsilde adalet ilkesi ile yönetimde istikrar ilkeleri, farklı seçimlerin, farklı oy pusulalarının ve de farklı farklı kanunların konusunu oluşturmaktadır. Daha açık bir ifade ile temsilde adalet ilkesinin baskın olduğu kanun 10/6/1983 tarih ve 2839 sayılı “Milletvekili Seçim Kanunu”; yönetimde istikrar ilkesinin baskın olduğu kanun ise 19/1/2012 tarih ve 6271 sayılı “Cumhurbaşkanı Seçim Kanunu”dur. Elbette her iki kanun da kendisinde baskın olmayan ilkeyi tam anlamıyla görmezden gelerek düzenlenemez. Fakat merkezine aldığı ilkeler bağlamında ayırışmaktadır.

Özetleyecek olursak, 6771 sayılı kanununun 16 Nisan 2017 tarihinde yapılan halkoylamasında kabulü ile hükümet sistemi değişmiş, yasamadan çıkmayan ve ona karşı sorumlu olmayan bir yürütme yani başkanlık sistemi benimsenmiştir. Bu değişiklik Anayasa m. 67/son’daki “temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerinin bağdaştırılması” bağlamında paradigmayı da değiştirmiş, bağdaştırma arayışını temelsiz bırakmıştır. Temsilde adalet ilkesinden verilen ödümlerin ilk sırasında yer alan %10 seçim barajının temel motivasyonu yönetimde istikrarı sağlamaktır. Yeni hükümet sisteminin temel vaadinin yönetimde istikrarın bu türden düzenlemelere ihtiyaç duymaksızın sağlanacağı olduğu düşünüldüğünde, yönetimde istikrarla ilgisi kalmayan %10 seçim barajının kaldırılması gerekirdi.

B. BAŞKANLIK SİSTEMİNİN UYGULANDIĞI ÜLKELERDE PARLAMENTO SEÇİMLERİNDE BARAJ UYGULAMALARI

Seçim sistemleri ve uygulanan seçim barajına ilişkin Türkçe literatür incelendiğinde, mukayeseli çalışmaların haklı olarak başta Avrupa ülkeleri olmak üzere parlamenter sistemi benimsemiş ülkelerle yapıldığı dikkat çekmektedir. 2017 Anayasa değişikliği ile yapılan hükümet sistemi değişikliği, Türkiye’nin seçim sisteminin parlamenter hükümet modelinin benimsendiği çoğu Avrupa

başkanlık sisteminde her partinin parlamentoda temsiline imkân verilebileceği anlamına gelmez. Yasama faaliyetindeki istikrar açısında yine temsilde belli sınırlamalar zorunlu olacaktır. **Eren, Abdurrahman** (2008) “Türkiye’de Uygulanan %10 Genel Seçim Barajının Serbest Seçim Hakkını İhlal Sorunu”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 2, s. 73-74, dipnot 9.

ülkesinin seçim sistemleriyle kıyaslanmasını da eskiye nazaran faydasız kılmıştır. Bu nedenle mukayeseli çalışmalarda seçim barajı ve seçim sistemi tercihlerinin Başkanlık sistemini benimsemiş olan ülkelerle yapılması, karşılaştırmalı bir çalışma için daha uygun bir zemin oluşturmaktadır.

Seçim sistemi, uygulandığı ülkenin, siyasi, ekonomik, coğrafi, etnik, kültürel vs. tüm tercih ve değerleriyle sıkı bir ilişki içerisinde. Ülkelerin seçim sistemlerine dair değişikliklerde de zaman içinde değişen koşulların biçimlendirici etkisi yadsınamaz. Genel geçer ideal bir seçim sistemi olmadığı gibi, her ülkenin benimsediği sistem de başka başka sorunlara neden olmaktadır. Bu tespitlere rağmen ülkelerin birbirlerinin tecrübelerinden yararlanması ve değişik modellerin tanınması bağlamında karşılaştırmalı çalışmaların faydası da inkâr edilemez³².

Türkiye'nin seçim sistemini parlamenter hükümet modelini değil başkanlık sistemini benimseyen ülkelerle karşılaştırmak daha berrak bir tablo sunmayı vadetmektedir. Ne var ki, Türkiye'nin kendine özgü hükümet sistemi, başkanlık sistemini benimsemiş diğer ülkelerle kıyas yapılabilmesinin önünde de büyük bir engel oluşturmaktadır. Başkanlık sistemiyle yönetilen ülkelerin önemli kısmının federal devlet yapısını benimsemiş olması ve anayasal olarak çift kanatlı yasama organını tercih etmesi, yasama meclislerinin seçimleriyle yürütme organının seçiminin eşzamanlı olmaması, anlamlı bir mukayesenin önünde duran en büyük engellerdir. Buna rağmen yasama organlarının seçimine ilişkin sistemlere ve bilhassa da seçim barajı gibi temsilde adaletsizliğe neden olan uygulamalara dair genel bir resim ortaya çıkartabilecektir.

Karşılaştırmadaki güçlüğü rağmen bu başlık altında yapmaya çalıştığımızı kısaca anlatmak gerekirse: Başkanlık sistemini benimsemiş ülkelerde, yürütme organı yasamadan çıkmadığı ve onun güvenine dayanmadığı için, yasama organının teşkilinde temsilde adaletsizliğe neden olan istikrar sağlayıcı düzenlemelere ihtiyaç olmadığını ileri sürmekteyiz. Bilinen birkaç başkanlık modelinde yasama meclisi seçimlerinin karşılaştırmalı çalışılmasıyla bu tezi-

³² **Türk, Hikmet Sami** (1996) "Demokratik Rejimlerde Seçim Kanunları ve Türkiye İçin Yeni Bir Seçim Kanunu Önerisi", Türkiye ve Avrupa'da Seçim Sistemleri, İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı Yay., s. 11.

mizi test edeceğiz. Bu bağlamda Türkiye’de başkanlık sistemi tartışmaları sürerken karşılaştırmalı çalışmalarda en fazla incelenen ve başkanlık sistemiyle yönetilen sair ülkelere nazaran daha yerleşik bir uygulama ve demokrasiye sahip ülkeler arasından seçtiğimiz beş ülkeyi inceleyeceğiz³³.

Kısaca “*Başkanlık sistemiyle yönetilen ülkelerin yasama organlarının seçiminde başta seçim barajı uygulaması olmak üzere “yönetimde istikrarı”³⁴ sağlayacak formüllere başvurulmakta mıdır?*” sorusuna cevap arayacağız.

1. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri’nin yasama organı Kongre (*U.S. Congress*), 100 üyeden oluşan Senato³⁵ (*United States Senate*) ve 435 üyeden oluşan Temsilciler Meclisinden³⁶ (*United States House of Representatives*) oluşmaktadır. Temsilciler Meclisi, iki yılda bir tüm üyelerinin tamamının yenilenmesi kaydıyla halk tarafından seçilir³⁷. Meclisteki sandalyeler, eyaletlerdeki nüfusla orantılı bir şekilde dağıtılmıştır³⁸. Eyaletler temsilci sayısına göre seçim bölgelerine ayrılmakta ve bu bölgelerde çoğunluk sistemine göre seçimler yapılmaktadır. Seçimlerde partilerden ziyade adayların ismi öne çıkmakta, kişiler yarışmaktadır. Gerek seçim süresinin başkanlık seçimleriyle eş zamanlı olmaması

³³ İlgili çalışmaların bir kısmı için bkz.; **TBMM Araştırma Merkezi** (2015) *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri: Başkanlık Sistemi* (ABD, Arjantin, Azerbaycan, Brezilya ve Nijerya Örnekleri), Ankara: TBMM Yayınları.; **Doğan, İ.** (ed.) (2017) *Dört Kitada Başkanlık Sistemi*, Ankara: Astana Yayınları.; **Miş, N. / Aslan, A. / Ayvaz, M. E. / Duran, H.** (2015) *Dünyada Başkanlık Sistemi Uygulamaları* (ABD, Brezilya, Arjantin, Meksika, Güney Kore ve Şili), Ankara: Seta Vakfı Yay.

³⁴ Burada “istikrar” kavramı yerine “yönetimde istikrar” kavramını tercih etmemizin nedeni, yasama seçimlerinden yürütmedeki istikrara bağlanan bir sonuç olup olmadığı sorusuna odaklanmaktır. Elbette yasama organı kendi iç istikrarı için birtakım düzenlemeler içerebilir.

³⁵ U.S. Constitution Article I, Section 3, Para. 1.

Senatörler anayasanın özgün halinde eyaletlerin yasama meclisleri tarafından seçilmekteyken 1913 yılında yapılan 17. değişiklikle doğrudan halk tarafından seçilmeye başlanmış; bu sistem ilk kez 4 Kasım 1913 tarihinde Maryland senatörünün vefatı üzerine yapılan özel seçimlerde uygulanmıştır.

17th Amendment için bkz. <<https://www.law.cornell.edu/constitution/amendmentxvii>> (s.e.t.14.3.2018)

³⁶ Bu sayı “*Public Law 62-5 on August 8, 1911*” ile belirlenmiştir ve 1913’den bu yana uygulanmaktadır. <<https://www.house.gov/the-house-explained>> s.e.t.14.3.2018.

³⁷ U.S. Constitution Article I, Section 2, Para. 1.

³⁸ Temsilciler meclisinde her bir eyalete en az bir temsilci olmak üzere nüfusları oranında temsilci ile temsil edilmektedir. Temsilcilerin sayıları ve bölgeleri için bkz: <<https://www.house.gov/representatives>> s.e.t.14.3.2018.

gerekse de seçimlerin parti değil aday merkezli yürümesi, temsilciler meclisi seçimlerinde yönetimde istikrarı sağlamaya yönelik bir yaklaşım olmadığını göstermektedir.

Eyaletlerin büyüklüğüne ve nüfusuna bakılmaksızın her eyaletten iki temsilcinin yer aldığı ve 100 üyeden oluşan senatonun üyeleri ise altı yıllık bir süre için doğrudan halk tarafından seçilmektedir. İki yılda bir yapılan seçimlerle senatonun üçte biri düzenli olarak yenilenmektedir. Bu seçimlerde ise çoğunluk oyu sistemi (*plurality voting system*) kullanılmaktadır.

2. Arjantin

Arjantin'in yasama organı Arjantin Halk Kongresi (*Congreso de la Nacion Argentina*), 72 üyeden oluşan Senato (*Honorable Senado De La Nacion*) ve 257 üyeden oluşan Temsilciler Meclisinden (*Honorable Camara De Diputados De La Nacion*) oluşmaktadır.

Dört yıllığına seçilen temsilciler meclisi üyelerinin yarısı 2 yılda bir yenilenmektedir. Seçimlerde %3 barajlı kapalı listeli nispi temsil sistemi uygulanmaktadır. 24 Eyaletten oluşan Arjantin'de Senato, her eyalete 3 üye düşecek şekilde 72 üyeden oluşmaktadır. Senato 6 yıllık süre için seçilmekte, seçimlerde birinci olan parti ilk iki senatörü, en çok oyu alan ikinci parti ise üçüncü senatörü çıkarmaktadır. ABD'de olduğu gibi senatonun üçte biri iki yılda bir yenilenmektedir. Başkan ve başkan yardımcısı ise 4 yıllığına seçilmektedir³⁹.

3. Brezilya

Brezilya'nın seçim sistemi, yasama ve yürütme seçimlerinin eş zamanlı yapılması dolayısıyla Türkiye'ye benzemektedir. Brezilya'nın yasama organı olan Ulusal Kongre (*Congreso Nacional*), 81 üyeden oluşan ve üyeleri sekiz yıllığına seçilen federal Senato (*Senado Federal*) ve 513 üyeden oluşan ve üyeleri dört yıllığına seçilen Temsilciler Meclisinden (*Camara Dos Deputados*) meydana gelmektedir.

513 üye temsilciler meclisinde, eyaletlerin nüfusuna göre her bir eyalete 8'den az 70'ten fazla olmamak kaydıyla paylaştırılmaktadır⁴⁰. Seçim sistemi olarak açık liste ve nispi temsil sistemi uygulanmaktadır.

³⁹ <<http://pdba.georgetown.edu/ElecSys/Argentina/argentina.html>> s.e.t.3.4.2018.

⁴⁰ Anayasa m. 45. Anayasanın resmi İngilizce çevirisi için bkz. <<http://english.tse.jus.br/arquivos/federal-constitution>> s.e.t.15.3.2018.

Senato her birinden üçer üye olmak üzere 26 eyalet ve bir federal bölge temsilcilerinden oluşmaktadır. 8 yıllığına seçilen senato üyelerinin seçimi 1/3'ü dördüncü yılın sonunda, kalan 2/3'si ise sekizinci yılın sonunda yenilenmektedir. Senato seçimlerinde ise dar bölge çoğunluk sistemi uygulanmaktadır⁴¹.

4. Meksika

Meksika'nın yasama organı Birleşik Kongre (*Congreso de la Unión*), 128 üyeden oluşan Senato (*Cámara de Senadores*) ve 500 üyeden oluşan Temsilciler Meclisinden (*Camara de Diutados*) meydana gelmektedir⁴². Meksika'da devlet başkanı 6 yıllık süre için seçilmektedir. Senato başkanla birlikte altı yıllık süre için, temsilciler meclisi ise 3 yıllık bir süre için seçilmektedir.

500 üyeden oluşan temsilciler meclisinin 300 üyesi ABD senato seçimleri gibi çoğunluk oyu sistemi ile seçilmektedir (*relative majority in single-member districts*). Kalan 200 üye ise beşer üyeden oluşan 40 bölgeye ayrılmış nispi temsil sistemi ile seçilmektedir. Siyasi partilerin aldıkları oy ne olursa olsun Temsilciler Meclisinde 300'den fazla sandalyeye sahip olmaları yasaktır. Böylelikle bir partinin tek başına anayasayı değiştirme çoğunluğu olan 2/3 (334 üye) çoğunluğa erişmesi engellenmektedir. Siyasi partilerin aldıkları oy oranıyla, parlamentoda sahip oldukları sandalye oranında %8'den fazla fark (eksik/aşkın temsil) olması yasaklanmıştır⁴³. Ayrıca %2 seçim barajı uygulanmaktadır.

128 üyenin yer aldığı senatoda sandalyeler, 32 eyalet arasında her birine 4 senatör düşecek şekilde dağıtılmıştır. Bunlardan 64'ü her birinden iki senatör olmak üzere 32 eyaletten seçilmektedir. Ardından 32 üyelik, her eyaletin seçimlerde ikinci gelen partisine verilmekte, Kalan 32 üyelik ise, kapalı liste ve nispi temsil usulüyle seçilmektedir⁴⁴.

⁴¹ Brezilya Anayasası m. 46

⁴² <http://portalanterior.ine.mx/archivos3/portal/historico/contenido/The_Mexican_Electoral_System/> s.e.t.14.3.2018.

⁴³ %8 lik farkın daraltılmış bölgeden kaynaklanması durumunda bu oran uygulanmamaktadır.

⁴⁴ Bilgiler Meksika'nın seçimleri organize etmekten sorumlu özerk kamu kuruluşu olan ulusal seçim enstitüsünün (*El Instituto Nacional Electoral*) internet sayfasından derlenmiştir:

<http://portalanterior.ine.mx/archivos3/portal/historico/contenido/30_essential_questions/#3>(s.e.t.15.3.2018) Özet için ayrıca bkz. <http://pdba.georgetown.edu/ElecSys/Mexico/mexico.html> s.e.t.15.3.2018

Seçimlere ilişkin güncel veriler için: <<http://www.electionguide.org/elections/id/2648/>> s.e.t.15.3.2018.

5. Güney Kore

Kore Cumhuriyeti'nin (Güney Kore) yasama organı, Türkiye gibi (*unicameral*) tek bir ulusal meclisten (*National Assembly / Kukhoe*) oluşmaktadır. Başkanın görev süresi beş yıldır. 300 üyeden oluşan ve 4 yıllığına seçilen meclisin 253 üyesi dar bölge çoğunluk sistemiyle (plurality of votes from electoral districts), kalan 47 üyesi ise partilerin aldığı oylara göre nispi temsil sistemi ile belirlenmektedir. Nispi sistemin uygulandığı 47 üye için bir baraj uygulaması olup, partilerin ya 5 seçim bölgesinden milletvekili çıkarmaları ya da %3 seçim barajını aşmaları gerekmektedir⁴⁵.

6. Değerlendirme

Görüldüğü üzere bu beş ülkede yasama meclislerinin seçiminde yönetimde istikrarı sağlama adına temsilde adaletsizliğe yol açacak ciddi bir uygulamaya rastlanmamaktadır. Bu ülkelerdeki yasama organlarının önemli bir kısmının dar bölge çoğunluk sistemiyle seçildiği için seçim barajına benzer bir istikrar sağlayıcı düzenlemeye ihtiyaç duyulmadığı söylenebilir. Ancak seçimlerin başkanla birlikte yapılmaması, kiminde partilerin değil adayların öne çıkması, meclislerin 1/3 veya 1/2 oranında 2-3 yılda bir yenilenmesi gibi etkenler bir arada düşünüldüğünde başkanlık sistemi uygulanan ülkelerde, yasama meclislerinde temsilde adaletin öne çıktığını söylemek yanlış olmaz. Anayasal ve seçim sistemi düzenlemelerinin yanı sıra ülkelere yönelik ampirik veriler de (ABD haricinde) ülkelerin yasama organlarında çokça partinin yer aldığını göstermektedir⁴⁶.

Bu kısma başlamadan önce sorduğumuz “Başkanlık sistemiyle yönetilen ülkelerin yasama organlarının seçiminde başta baraj uygulaması olmak üzere

⁴⁵ Tarihten günümüze Güney Kore seçim sistemi için bkz. 13Croissant, A. in *Electoral politics in Southeast & East Asia* (ed Aurel Croissant) 233-277 (Friedrich Ebert Stiftung Publication, 2002). Özet bilgi için bkz. <http://www.nec.go.kr/engvote_2013/02_elections/01_04.jsp> s.e.t.15.3.2018.

Son seçim sonuç ve istatistikleri için bkz.

<<http://www.electionguide.org/elections/id/2619/>> s.e.t.3.4.2018.

Resmi kaynak için: <http://www.nec.go.kr/engvote_2013/05_resourcecenter/07_01.jsp> (s.e.t.15.3.2018)

⁴⁶ <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2101.html#ar>> s.e.t.16.3.2018.

“yönetimde istikrar”ı sağlayacak formüllere başvurulmakta mıdır?” sorusuna incelediğimiz örnekler üzerinden rahatlıkla hayır cevabını verebiliriz.

Başta da belirttiğimiz üzere kanaatimizce başkanlık sisteminde yasama organının yönetimde istikrarı sağlama gibi bir fonksiyonu bulunmamaktadır. Başkanlık sistemlerinde parlamentoların yönetimde istikrara engel olma potansiyeli olduğu, bunun engellenmesi gerektiği savunulabilir. Parlamentoların küçük küçük çokça siyasi partiden oluşması gibi nedenlerle yasama faaliyetlerini düzenli bir şekilde gerçekleştirememesine mâni olmak istenebilirse de bu hedefe çok daha düşük seçim barajı oranlarıyla ulaşabilmek mümkündür.

II. İTTİFAK DÜZENLEMESİNİN SEÇİM BARAJINA ETKİSİ

A. TÜRKİYE’DE SEÇİM BARAJI

Türkiye, seçim sistemi olarak temel ölçütü adalet ilkesi olan nispi seçim sistemi benimsemiştir⁴⁷. Nispi seçim sistemleri arasından da büyük partiler lehine sonuç doğuran d’Hondt sistemi tercih edilmiştir⁴⁸. Bu tercihe ayrıca %10 gibi yüksek bir baraj oranı eklenerek yönetimde istikrar ilkesi ile temsilde adalet ilkesinin bağdaştırılmasından çok, yönetimde istikrar yeğlenmiştir⁴⁹. Ancak temsilde adalet ilkesinden verilen ödüne rağmen yönetimde istikrarın da – 1995, 1999, 2015 (Haziran) – sağlanamadığını söylemek yanlış olmaz⁵⁰. İstikrar sağlanan seçimlerde ise parlamentoda temsil edilemeyen oyların yükseklığı nedeniyle temsilde adaletten verilen ödün dikkat çekmektedir⁵¹.

⁴⁷ **Daver, Bülent** (1988) "Seçim Sistemi ve Anayasa Yargısı", Anayasa Yargısı Dergisi, C. 5, s. 138

⁴⁸ **Farell, David M.** (1997) Comparing Electoral Systems, London: Macmillan Press, s. 65
 “Bu sistemin büyük partiler lehine % 5-10 avantaj sağlayabileceği söylenebilir. Nisbi temsilin, d’Hondt sisteminin mantığından esinlenerek uyarlanan, İskandinav ülkelerinin uyguladığı “Sainte Leque” Sistemi adı verilen, birer atlayarak (1’e, 3’e, 7’ye-vd.) bölme sistemi de vardır. Kuşkusuz bölen büyüdükçe küçük partilerin lehinedir. Bölen küçüldükçe ise büyük partilere avantaj sağlar” **Yüzbaşıoğlu, Necmi** (1996) “Türkiye’de uygulanan Seçim Sistemleri ve Bunlara İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Nasıl Bir Seçim Sistemi”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. LV, s. 112

"Sainte Leque" ile "d’Hondt" karşılaştırmasına ilişkin bir tablo için bkz. **Farell** (1997), s. 66

⁴⁹ **Hasdemir, Asrak Tuba** (1992) "1980 Sonrası Türkiye’de Seçim Sistemi - Kimi Sapmalar -", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 47, S. 1-2., s. 261

⁵⁰ **Uzeltürk, Sultan Tahmazoğlu** (2006) "Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarında Seçim Sistemleri", Anayasa Yargısı Dergisi, C. 23, s. 264

⁵¹ **Bahçeci** (2005), s. 373

2002 seçimlerinde %45.3’e çıkan temsil edilemeyen oy oranı, neredeyse oy kullanan her iki seçmenden birinin oyunun temsil edilemediği bir tablo olarak seçim tarihimizde yerini almıştır.

1950-2018 arasında toplam 18 adet milletvekili genel seçimleri yapılmıştır. 1961 yılından bugüne yapılan 14 adedinde nispi temsil sistemi benimsenmiş, 1983'ten bugüne yapılan 10 seçimde de baraj uygulanmıştır⁵². Bu seçimlerin üçünde (1983-1987-1991) ülke geneli barajla birlikte seçim çevresi barajı da farklı formlarda uygulandıysa da 1995 yılında seçim çevresi barajının Anayasa Mahkemesince iptal edilmesinden bu yana, geçen 23 senede yapılan yedi seçimde, yalnızca %10 ülke geneli baraj uygulanmıştır⁵³. Seçim sisteminin belirlenmesinde Anayasa Mahkemesinin etkisi, diğer pek çok konuda olduğundan daha fazla olmuş; istikrarlı bir şekilde uygulanan seçim sistemimizin dahi son şekli –çevre barajının iptaliyle– nihai olarak Mahkemece belirlenmiştir⁵⁴.

Türkiye'de uygulanan seçim sistemleri, bu sistemin çıktıları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkeleri bakımından değerlendirilmesi gibi konularda nispeten geniş bir literatür bulunmakta; bu literatürün görebildiğimiz kadarıyla tamamında %10'luk seçim barajının aşağılara çekilmesi, bir kısmında ise sistemin barajsız uygulanması savunulmaktadır⁵⁵.

Kanaatimizce %10'luk seçim barajının temsilde adalet ilkesiyle bağdaştırılması hangi hükümet sistemi benimsenirse benimsensin imkânsızdır⁵⁶. Üstelik bu yüksek oranın, Türkiye örneğinde yönetimde istikrarı sağlamada başarı-

⁵² 1950-2002 arası yapılan seçimlere ilişkin veriler ve tabloların derlendiği bir çalışma için bkz. **Tuncer, E.** (2006)

⁵³ 1995'ten bu yana Anayasa'da 15 adet değişiklik yapıldığı düşünüldüğünde, %10 seçim barajının oldukça istikrarlı bir uygulamaya sahip olduğu iddia edilebilir. Baraj konusunda bir değişikliğe gidilememesinin nedeni olarak 2010 Anayasa değişiklikleriyle kaldırılan geçici 15. madde olduğu savunulabilirse de barajı düşürebilme imkânına sahip olanların bundan yılmaları rahatsız olmadığı da iddia edilebilir.

⁵⁴ 18.11.1995 Tarih, E. 1995/54 ve K.1995/59 sayılı karar
 "... tarihi süreç bize, "Türkiye'de Nasıl Bir Seçim Sistemi" sorusuna cevap ararken, soruna salt Meclis'teki eğilimlerin ya da çoğunlukların tercihi açısından yaklaşmanın yetersiz olduğunu, doğru cevabın, konuyu AYM'nin içtihadı ile birlikte düşünüldüğünde bulunabileceğini göstermektedir." **Yüzbaşıoğlu** (1996), s. 104

⁵⁵ Avrupa ülkeleri arasında baraj %0.67 ile en düşük Hollanda'da, %10 ile en yüksek Türkiye'de uygulanmaktadır. Geniş tablo için Venedik Komisyonu'nun 15.12.2008 tarihli seçim sistemlerine ilişkin karşılaştırmalı raporu için bkz. <[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2008\)037-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2008)037-e)> s.e.t.03.04.2018.

⁵⁶ Benimsenen bu oran, geçerli oyların neredeyse yarısının temsil edilemediği sürpriz sonuçlar doğurabilmektedir. Bkz. 50. Dipnot.

sız olduğu örnekler, başarılı olduğundan daha fazladır. Yeni hükümet sisteminde ise %10 seçim barajı oranını muhafaza etmenin hiçbir anlamı kalmamıştır⁵⁷.

B. İTTİFAK DÜZENLEMESİ İLE SEÇİM BARAJI İLİŞKİSİ

Hükümet sisteminin değişmesinin ardından seçim kanunlarında yapılan ilk değişiklik olan 13/3/2018 tarih ve 7102 sayılı “Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” %10 seçim barajının düşürülmesine veya kaldırılmasına yer vermemiştir⁵⁸. Buna rağmen değişiklikte seçim barajına ilişkin ittifak eksenli hükümler yer almaktadır. Bu başlık altında ittifak düzenlemesi ile baraj ilişkisi değerlendirilecek ve bu değişikliğin temsilde adalet ilkesine uygun olup olmadığı sorusuna yanıt aranacaktır.

2839 Sayılı kanunun 7102 sayılı kanunla değiştirilen 16. maddesinin özgün hali siyasi partilerin seçimlerde ortak liste ile yarışmalarına ve ittifak kurmalarına engel olmaktadır⁵⁹. Küçük siyasi partiler bu yasağı hukuk dışı yollarla, muvazaalı seçim ittifaklarıyla, aşmaktaydılar⁶⁰. Türkiye’de uygulanan %10 barajının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 1 No’lu Protokolün 3. maddesinde düzenlenen “serbest seçim hakkı”nı ihlâl edip etmediğini değerlendiren Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, barajın %10 olarak tayinini Türkiye’nin takdir marjı

⁵⁷ Aksi görüş için bkz. **Miş, Nebi / Duran, Hazal** (2018), Seçim İttifaklar, Ankara:SETA Yay. “Yeni sistemde ittifak cumhurbaşkanının seçimleri kazanabilmesi için yüzde 50’nin üzerinde oy alması zorunluluğu ile doğrudan ilgilidir. Diğer taraftan yüzde 10’luk seçim barajının devam etmesi ve cumhurbaşkanının yürütmede gerekli duyduğu yasaların meclisten geçmesi için yeterli parlamento desteğine ihtiyacı da seçim ittifaklarının gerekliliğini doğuran diğer etkenlerdir.” s. 8.

⁵⁸ Kanun teklifinin tam metni için bkz. <<http://www2.tbmm.gov.tr/d26/2/2-2137.pdf>> s.e.t.13.3.2018.

⁵⁹ 10/6/1983 tarih ve 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu’nun 16. Maddesi şu şekilde idi:

“Siyasi partilerin adayları ve bağımsız adaylar:

Madde 16 – Siyasi partiler anlaşarak müşterek liste halinde aday gösteremezler.

Siyasi partilere kayıtlı olmayan kimselerin, herhangi bir siyasi parti tarafından aday gösterilmeleri, kendilerinin yazılı muvafakatlarına bağlıdır.

Bir kimse aynı zamanda değişik siyasi partiden veya aynı partiden aynı seçim için birden fazla seçim çevresinden aday olamaz, aday gösterilemez ve seçilemez.

Bağımsız adaylar da aynı seçim için birden fazla seçim çevresinde aday olamaz ve seçilemez.”

⁶⁰ **Kuzu, Burhan** (1999) “Bugünkü Seçim Sistemimiz ve Bazı Öneriler”, Anayasa Yargısı Dergisi, C. 16, s. 260

içerisinde değerlendirerek ihlal bulmamıştır. Aynı kararında AİHM, seçim ittifaklarına müsaade edilmemesini de değerlendirmiş ve bu tür yasakların Türk seçim sisteminin zayıf noktalarından biri olduğunu belirtmiştir⁶¹.

Seçim ittifakları önündeki engellerin kaldırılarak buna imkân verilmesi, seçim barajının yıkıcı etkilerini azaltması ve temsilde adaletsizliği giderme de hafifletmesi bağlamında olumlu bir adım olarak değerlendirilebilir. Bu sayede küçük partilere yaşama hakkı verildiği savunulabilir. Kuşkusuz seçim sistemini temsilde adalete yaklaştırmanın en etkili yolu barajın kaldırılması veya düşürülmesidir ancak seçim ittifaklarının da bu amacı gerçekleştirmede faydalı olabileceği değerlendirilmelidir⁶².

Seçim barajını aşamayan bir partinin, başka bir partiyle ittifak yapmak suretiyle parlamentoda temsil edilmesine dair düzenlemenin temsilde adalet ilkesi bağlamında şu anki düzenlemeden daha adil sonuçlar üreteceği aşıkârdır. Seçime ittifakla girilmesi, aşkın temsilde azalmaya neden olacağı gibi, TBMM'de sandalyeye dönüşmeyen başka bir ifadeyle temsil edilemeyen oyların da temsil edilmesi sonucunu doğurabilecektir. Bu muhtemel çıktılardan dolayı ittifak düzenlemesinin bu kısmını temsilde adaleti gerçekleştirme bağlamında olumlu bir adım olarak değerlendirmekteyiz.

III. İTTİFAK OYLARININ HESAPLANMASI

A. İTTİFAKIN ELDE EDECEĞİ MİLLETVEKİLİ HESABI

Lijphart, nispi temsil formüllerinin nispiyet derecesi (*Degrees of Proportionality of Proportional Representation Formulas*) başlıklı çalışmasında, dünyada en sık uygulanan üç nispi seçim sistemi modeli olan; en büyük artık usulü (*Largest Remainders*), d'Hondt usulü ve Sainte-Lague formüllerini kıyaslamış; D'Hondt usulünün büyük partiler lehine en fazla sonuç doğuran usul olduğu sonucuna ulaşmıştır⁶³. Bu özelliği d'Hondt sistemini nispiyetten uzaklaşan bir sistem olarak anılmasına sebebiyet vermektedir⁶⁴.

⁶¹ Yumak ve Sadak / Türkiye, (B. No: 10226/03) p. 72 Kararın tahlili için bkz. Eren (2008), s. 101-106.

⁶² Sabuncu, M. Yavuz (2006) "Seçim Barajları ve Siyasal Sonuçları", Anayasa Yargısı Dergisi, C. 23, s. 196.

⁶³ Lijphart, Arend (2003) *Degrees of Proportionality of Proportional Representation Formulas*, Electoral Laws and Their Political Consequences, (eds. Bernard Grofman & Arend Lijphart), New York: Agathon Press, s. 173.

⁶⁴ Hasdemir (1992), s. 261.

Gerçekten de 1961 yılından günümüze Türkiye’de yapılan – gerek barajsız d’Hondt (1969-1973,1977), gerekse ülke barajlı (bazı seçimlerde ülke ve çevre barajlı) d’Hondt usulünün benimsendiği – seçimler incelendiğinde, en fazla aşkın temsilin ilgili seçimde birinci gelen parti lehine olduğu görülmektedir.

13/3/2018 tarih 7102 sayılı “Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”un 21. maddesiyle 10/6/1983 tarih ve 2839 sayılı “Milletvekili Seçim Kanunu”nun “Bir seçim çevresinde siyasi partilerin ve bağımsız adayların elde edecekleri milletvekili sayısının hesabı:” başlıklı 34. maddesine eklenen fıkra şu şekildedir:

“İttifakın elde edeceği milletvekili sayısının hesaplanmasında, ittifak yapan siyasi partilerin toplam oyu esas alınır. İttifakın elde ettiği toplam milletvekili sayısı, ittifak yapan siyasi partiler arasında her birinin aldığı geçerli oy sayısı esas alınarak bu maddedeki usule göre paylaştırılır.”

İttifak düzenlemesi ile Milletvekili Seçim Kanunu’na eklenen 12/A maddesine göre: “Seçimlere katılma yeterliliği taşıyan siyasi partiler, ittifak yaparak seçime katılabilir. İttifak yapan siyasi partiler, kendi aday listelerini verir.” İttifak yapan siyasi partiler hiç ittifak yapmamış gibi milletvekili listesi sunmaktadırlar. Başka bir ifadeyle ittifaka katılsın katılmasın her siyasi parti 600⁶⁵ adaylık liste sunacaktır. İttifaka katıldıktan sonra ise listeler birleştirilmeyecek, üç partinin ittifak yapması durumunda toplam 1800 aday aynı ittifak içerisinde seçimlerde yarışacaktır.

Hüküm, ittifakın oylarının milletvekiline tahvilinde, ittifakın tek bir parti gibi hesap edilmesini öngörmektedir. Böylelikle ittifak, henüz ilk başta, bir parti gibi hesaba katılarak büyük partilere sağlanan avantajdan faydalanmış olacak; ardından milletvekillikleri kendi aralarında paylaşılacaktır. İfade edildiği üzere Türkiye’deki seçim sistemi en çok oy alan (birinci) partiyi mükâfatlandırmakta, en çok oy alan partiden başlayarak azalmakla birlikte neredeyse barajı aşan tüm partiler bakımından da bir aşkın temsil ortaya çıkarmaktadır⁶⁶. İttifakın ayrı listelerle yarıştığı halde bu kanuni düzenleme neticesinde milletvekili

⁶⁵ 6771 sayılı kanunla yapılan Anayasa değişikliği neticesinde milletvekili sayısı 550’den 600’e çıkarılmıştır. m. 75

⁶⁶ Sabuncu (2006), s. 195.

hesaplamasında sanki büyük bir parti gibi temsilci çıkarmasının temsilde adaletsizliğe neden olacağından şüphe yoktur⁶⁷.

Basit bir örnekle açıklayacak olursak:

İki milletvekili çıkaran bir bölgede 1.000.000 geçerli oyun dağılımı şu şekildedir:

2 Milletvekili çıkaran Z şehrinde seçime katılan partiler	Alınan Oy	Oy Dağılımları
A Partisi	350.000	% 35
B Partisi	320.000	% 32
C Partisi	190.000	% 19
D Partisi	140.000	% 14

D'Hondt usulüne göre Z şehrinde, A Partisi 1, B Partisi 1 milletvekili çıkarmaktadır.

C ve D partisinin ittifak yaparak seçime girdiği varsayımında: A Partisi 1 Milletvekili, C ve D Partisi 1 Milletvekili çıkaracaktır. Ardından bu milletvekilliğini kendi arasında paylaşacak C partisinin adayı milletvekili olacaktır. Bu sonuç, % 32 oy alan B partisi adayı yerine ondan % 13 oranında daha eksik oy alan C Partisi adayının milletvekili olması anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle 320.000 oy alan B Partisi adayının yerine (B Partisinden 130.000 daha az oy alan) 190.000 oy alan C Partisinin adayı milletvekili olacaklardır.

Örnek üzerinde genel temsil tablosunda ise, İttifaksız durumda 1.000.000 oyun 670.000'i temsil edilirken, temsil olmayan oy 330.000'dir. İttifaklı durumda ise 1.000.000 oyun 540.000'i temsil edilirken, 460.000'i temsil edilemeyecektir. Böylece adayları milletvekili olan siyasi partiler bağlamında aşkın temsil oranı artarken, temsil edilemeyen oylar da artmakta ve eksik temsil yükselmektedir.

⁶⁷ "Seçimlerde ideal bir sistem bulunmamış olmakla birlikte ülke koşulları ve anayasal gerekler karşısında yasal düzenlemeleri gerçekleştirerek Anayasa'ya en uygununu almak ya da aykırı olanını bırakmak gerekir. Az oyla çok temsilci getiren, böylece sağladığı fazla milletvekilleriyle aşırı temsil durumunu getiren sistem Anayasa'nın temsilde adalet ilkesiyle bağdaşmaz." 18.11.1995 Tarih, E. 1995/54 ve K.1995/59 sayılı karar

İttifaka oy verenlerin aşkın/eksik temsili hesabının yanlış yapıldığı, nihai olarak seçilen adayın C ve D Partisinin ittifak adayı olduğu, bu nedenle de birlikte değerlendirilmesi gerekliliği iddia edilebilir. Fakat yukarıda da belirtildiği üzere siyasi partiler ortak bir liste ile yarışmamakta, her parti kendi adaylarını göstermek koşuluyla kendi listesiyle bu yarışa dâhil olmaktadır. Siyasi partilerin ittifak yapmış olmaları seçimlere iki ayrı parti olarak katıldıkları ve seçilen milletvekilinin ittifakın değil kendisini aday gösteren siyasi partinin milletvekili olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

İttifak oylarının hesaplanması bağlamında getirilen bu yeni düzenleme, temelde d'Hondt sisteminin yüksek oy alan siyasi partiler lehine doğurduğu sonucun manipülasyonu anlamına gelmektedir. Oyların bu şekilde hesaplanması, tek bir listeyle yarışmayan siyasi partilerin sanki o şekilde yarışıyormuşçasına yapay bir şekilde oylarını arttırmaları sonucunu doğurmaktadır.

Özetle temsilde adalet bağlamında tartışmalı olan seçim sistemine eklenen bu yeni hesaplama metodu, az oyla çok temsilci çıkarılması sonucu doğurmaktadır. Bu durumun temsilde adaletle bağdaşmadığını Anayasa Mahkemesi 1995 tarihli kararında şöyle belirtmektedir:

“Seçimlerde ideal bir sistem bulunmamış olmakla birlikte ülke koşulları ve anayasal gerekler karşısında yasal düzenlemeleri gerçekleştirerek Anayasa'ya en uygununu almak ya da aykırı olanını bırakmak gerekir. Az oyla çok temsilci getiren, böylece sağladığı fazla milletvekilleriyle aşırı temsil durumunu getiren sistem Anayasa'nın temsilde adalet ilkesiyle bağdaşmaz.”⁶⁸

B. “İTTİFAKIN ORTAK OYLARI” KAVRAMI VE HESABI

26/4/1961 tarih ve 298 sayılı “Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun”un geçerli olmayan oy pusulaları başlıklı 101. maddesinde konumuzu ilgilendiren aşağıdaki iki oy geçersiz sayılmaktadır:

“Siyasi partilere veya bağımsız adaylara ayrılan alanlardan birden fazlasına “EVET” mührü basılmış olan,

⁶⁸ 18.11.1995 tarih, 1995/54 E. ve 1995/59 K. sayılı karar

Birden fazla siyasi partiye veya bağımsız adaya ayrılan alana taşmış “EVET” mührü bulunan,”

Aynı maddenin devamında aşağıdaki hallerin pusulayı geçersiz kılmadığı düzenlenmektedir:

“Bir siyasi parti veya bağımsız aday alanına basılan “EVET” mührünün sadece iki parti alanını ayıran çift çizgili bölgeye taşmış olması.

Başka bir siyasi partinin veya bağımsız adayın alanına taşmamak kaydıyla, bir siyasi partinin alanına birden çok “EVET” mührü basılması.”

7201 sayılı ittifak düzenlemesinin 10. maddesiyle buradaki geçersizlik hallerine istisna getirilmektedir. Mührün ittifak alanı içerisinde birden fazla siyasi partiye basılması, oy pusulasının geçerliliğini etkilemeyecektir. Ancak “EVET” mührünün ittifak bölümünün neresine ve kaç defa basıldığı hesaplamada farklı sonuçlar doğurabilecektir.

Düzenleme bu türden oyları ikiye ayrılmaktadır. İlk ihtimalde seçmen, hem ittifakta yer alan siyasi partiye hem de ittifak alanına ayrı ayrı EVET mührü basmaktadır. Bu halde oy ilgili siyasi partinin cetveldeki sütununa yazılacaktır. Düzenlemenin ilgili kısmı şu şekildedir:

“İttifak alanı içerisinde, “EVET” mührünün;

a) Bir siyasi partiye ayrılan alana,

b) Hem bir siyasi partiye ayrılan alana hem de ittifak unvanı bölümüne,

c) İttifak unvanı bölümüne taşacak şekilde bir siyasi partiye ayrılan alana,

basılması halinde, bu oy pusulaları geçerli kabul edilir ve sayım döküm cetvelinde o siyasi partinin cetveldeki sütununa işaretlenir.”

İttifak düzenlemesi, seçime ittifakla giren siyasi partilerin oy pusulasında ittifak başlığı altında birlikte yer almalarını içermektedir⁶⁹. Bu değişiklikle, seç-

⁶⁹ 7201 sayılı İttifak Düzenlemesinin 17. maddesi şu şekildedir:

2839 sayılı Kanununun 26 ncı maddesinin birinci fıkrasının (b) bendine aşağıdaki paragraf eklenmiştir.

“İttifak yapan siyasi partiler, kuraya ittifak olarak dâhil edilir ve oy pusulasında yan yana yer alır. Bu partilerin ittifak içerisindeki sıraları da kurayla belirlenir. İttifak yapan siyasi partilerin sütunlarının üzerinde; kısa kenarı iki santimetre, uzun kenarı bu partilerin sütunlarının

menin hem ittifaka hem de ittifak içerisinde oy vermek istediği partiye oy vermesi sonucunu doğurma ihtimali düşünülmüş olacak ki, bu türden oyların geçerli kabul edilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Kanaatimizce bu oyların geçerli sayılması ve ilgili partinin cetveline yazılması, geçersiz sayılmasından daha isabetli bir tercihtir ve seçmen iradesini yansıtmaya bağlamında adil sonuçlar üretebilecek niteliktedir.

Düzenlemedeki ikinci ihtimalde, seçmenin ittifak içerisinde yer alan siyasi partilerin birden fazlasına “EVET” mührü basması halinde ortaya çıkmaktadır. Bu türden oylar da geçersiz sayılmamakta “ittifak ortak oyları” sütununa yazılmaktadır.

“Bu haller dışında, yalnız ittifak alanı içerisinde “EVET” mührünün basıldığı her durumda, bu oy pusulaları da geçerli kabul edilir ve sayım dö-küm cetvelinde ittifak ortak oyları sütununa rakamlar birden başlamak üzere, sırasına göre çizilmek suretiyle, ayrı ayrı işaretlenir.”

Burada en sık karşılaşılabilecek ihtimaller şöyle sıralanabilir:

- Seçmenin yalnızca ittifak alanına EVET mührü basması,
- Seçmenin ittifakta yer alan siyasi partilerin sütunlarının ikisine birden taşacak biçimde EVET mührü basması,
- Seçmenin ittifakta yer alan siyasi partilerin tamamına ayrı ayrı EVET mührü basması,
- Seçmenin ittifakta ikiden fazla siyasi parti yer alması ihtimalinde birden fazlasına EVET mührü basması (ör. Beş partinin ittifakı halinde seçmenin üçüne EVET mührü basması)

Bu oyların geçerli sayılması ve seçmenin iradesini yansıttığı, seçmenin ittifak yapan bu siyasi partileri desteklediği gibi gerekçelerle savunulabilir. Kanaatimizce seçmenin herhangi bir ittifakı destekleme iradesinin kanunda yazan bu şartları sağlaması halinde geçerli sayılmasında temsilde adalet ilkesi hilafına bir sonuç bulunmamaktadır. Kaldı ki, yukarıda değinildiği üzere seçmenin aynı siyasi partinin alanına birden fazla “EVET” mührü basmasının oy pusulasını

genişliği ile sütunlarının aralığı toplamı kadar olan, dikdörtgen şeklinde ittifak unvanının yer alacağı ortak bir bölüm bulunur. İttifakın unvanı yoksa, ittifak unvanı bölümüne yalnız “İTTİFAK” ibaresi yazılır. Unvanı olmayan ittifakın birden fazla olması halinde, bunlar başvuru sırasına göre numaralandırılır. İttifak unvanı bölümü ile aralarındaki boşluk dâhil ittifak yapan siyasi partilerin sütunlarının tamamı ittifak alanıdır.”

geçersiz kılmayacağı, zaten kanunda yer almaktaydı. Aynı düzenlemenin bu sefer ittifak için uygulanması da hukuken öngörülebilir ve tutarlı bir sonuçtur.

Bu hüküm bağlamında temsilde adalet ilkesine aykırılık ancak bu türden oyların hesaplanması hususunda ortaya çıkabilecektir. Bu tür oyları ittifakın “ortak oyları” olarak belirten kanun koyucu, ortak oyların dağılımını şu şekilde hesaplanmasını hüküm altına almıştır⁷⁰:

“İttifak yapan her bir partiye ortak oylardan gelen pay; ittifak yapan siyasi partilerin tek başına aldıkları oyun bu partilerin toplam oyuna bölünmesi ile elde edilen katsayının ittifakın ortak oyu ile çarpımı sonucu elde edilir.”

A, B, C, D partilerinin ittifak yaptığını varsayalım. İttifak yapan bu partilerin tek başına aldıkları oylar sırasıyla A: %30 B: %10 C: %5 D: %5 olsun.

- Bir seçmen yalnızca ABCD İttifakı üzerine mühür basarsa,
- İttifak içerisinde birden fazla siyasi partinin alanına girecek şekilde

mühür basarsa,

bu oylar “ABCD ittifakı”nın ortak oyları olacaktır.

50 seçmenin bu şekilde oy kullanması durumunda oylar: A partisine 30, B partisine 10 C ve D partisine ise 5 ve 5 olarak alınan oylar oranında dağıtılacaktır.

Seçim anketlerinde kararsızların oylarının dağıtılmasını anımsatan bu usul, ilk bakışta oldukça adil görünse de bu hesaplama adil sonuçlar üretmekten uzaktır. Aynı örnekten devam edecek olursak:10 seçmenin hem C Partisi hem de D partisine birlikte mühür bastığını varsayalım. Bu 10 seçmenin oyları şu şekilde dağıtılacaktır: A: 6, B: 2, C:1, D:1. Oysa seçmenler yalnızca C ve D partisine mühür basmışlardı. Bu türden oyların A'ya ve B'ye dağıtılmasını, temsilde adalet ilkesiyle bağdaştırmak mümkün görünmemektedir⁷¹.

⁷⁰ 7201 sayılı İttifak Düzenlemesinin 18. maddesi

2839 sayılı Kanununun 29 uncu maddesinin birinci fıkrasına aşağıdaki cümleler eklenmiştir.

“Ancak aynı ittifak içerisindeki siyasi partilerin her birinin geçerli oyu; ittifakı oluşturan siyasi partilerin o seçim çevresinde tek başına aldıkları oy sayısına, ittifakın ortak oylarından gelen payın ilave edilmesiyle elde edilir. İttifak yapan her bir partiye ortak oylardan gelen pay; ittifak yapan siyasi partilerin tek başına aldıkları oyun bu partilerin toplam oyuna bölünmesi ile elde edilen katsayının ittifakın ortak oyu ile çarpımı sonucu elde edilir.”

⁷¹ Yalnızca C ve D partisine mühür basan 10 seçmenin oylarının bu örnekte yalnızca 2 tanesi C ve D partisine gitmektedir.

Türkiye siyasetinden örnek verecek olursak⁷²: CHP, İyi Parti, Saadet Partisi ve HDP'nin seçim ittifakı yaptığını varsayalım. CHP %30, HDP: %15, İyi Parti %10, Saadet Partisi %5 almış olsun. HDP ve CHP'ye birlikte evet mührü basan 60 seçmenin 10'unun oyu İyi Parti'ye, 5'inin oyu da Saadet Partisi'ne gidecektir. Oysa bu 60 seçmen, İyi Parti ve Saadet Partisi'nin seçmeni değil, onlarla aynı ittifakta yer alan fakat ayrı partiler olan CHP ve HDP'ye oy veren seçmendir.

Başka bir örnek: AK Parti, MHP ve BBP'nin ittifak yaptığını varsayalım. Seçim sonuçlarında AK Parti %45 MHP: %10 BBP: %5 almış olsun. 12 seçmenin yalnızca MHP ve BBP'ye EVET mühür bastığı durumda bu 12 seçmenin oylarının 9'u AK Partiye, 2'si MHP'ye, 1'i de BBP'ye gidecektir. Oysa bu 12 kişiden hiçbiri AK Parti seçmeni değil, MHP ve BBP arasında kararsız kalmış seçmendir.

Düzenlemenin ittifak içerisinde birden fazla partiyi destekleyen seçmenin oylarını geçersiz saymama gayreti olumlu gibi görünse de bu ihtimallerde çıktılar seçmen iradesiyle bağdaşmamaktadır. Siyasi partiler aslında kendilerine oy vermeyen fakat birlikte yer aldıkları ittifak listesindeki diğer partilere oy veren seçmenden de oy almaktadırlar.

Başka bir durum ise yalnızca ittifak kısmına mühür basan seçmenin aslında kime ne oranda oy verdiğini bilemeyecek olmasıdır. Bir seçmenin yalnızca ittifak kısmına mühür basması, kendi oyunun yüzdelere dağıtılması anlamına gelmektedir. Seçmen oyunun hangi oranda dağıtılacağı ise ancak seçim sonuçlarıyla ortaya çıkacaktır.

Bir örnekle açıklayacak olursak: Seçim sonuçlarında ittifak yapan üç partiden A Partisi: %35, B Partisi: %10 ve C Partisi: %5 oy aldığı varsayımında yalnızca ittifak kısmına mühür basan bir seçmen aslında kime ne oranda oy verdiğini bilmemektedir. Oyunun dağılımını ancak seçim sonuçlarıyla öğrenebilecektir. Bu şekilde oy kullanan seçmen oyunun 0.7'si A Partisine, 0.2'si B Partisine, 0.1'i ise C Partisi'ne gitmiş olacaktır.

⁷² Türkiye siyasetinden verdiğimiz örneklerde kullandığımız bu oranlar, herhangi bir tahmin içermediği gibi, bir temenni olarak da değerlendirilmemelidir. Yalnızca okurun zihninde rahat canlandırması amaçlanmış, oyların paylaşılması bağlamında birbirlerinin katları olan ve rahat paylaşılacak sayılar seçilmiştir.

Seçmen oylarının geçersiz sayılmasındansa seçmen iradesinin geçerli oy olarak TBMM'ye yansıtılması çabası değerli bir çaba olup, temsilde adalete katkısı yadsınamaz. Ancak benimsenen bu hesaplama yöntemi belirlilikten uzaktır. Burada belirliliği sağlamak adına birkaç ihtimal düşünülebilir:

1. Ortak oyların ittifak yapan siyasi partiler arasında eşit paylaşılması,
2. Ortak oyların nasıl dağıtılacağına ilişkin ittifak protokolünde seçim yapılmadan evvel siyasi partilerce kararlaştırılması⁷³,
3. İki den fazla siyasi partinin ittifak yapması halinde birden fazla partiye "EVET" mührü basan seçmenin oyunun yalnızca bu partiler arasında paylaşılması.

İttifak düzenlemesinin tamamı göz önünde bulundurulduğunda, ittifak oylarının barajı geçerken birlikte değerlendirilmesi karşısında bu türden "ortak" oyların, seçim sonuçlarına göre paylaşılması düzenleme içerisinde de tutarsızlık oluşturmaktadır.

Ortak oyların siyasi partilere dağıtılmasında kullanılan hesaplama yöntemi hukuki belirlilikten uzaktır. Yukarıda işaret edilen farklı ihtimallerde, tam olarak anlaşılabilen seçmen oyunun ise siyasi partilerin aldıkları oylara göre dağıtılması temsilde adaleti engelleyebilecektir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Anayasa, seçim kanunlarının *temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkele-rini* bağdaştırılarak düzenlenmesini öngörmektedir. Bağdaştırılması imkânsız olan bu iki ilkeyi birbiriyle uzlaştırma gayretinin temel gerekçesi ise tek bir seçimle hem yasamanın hem de yasamadan çıkan ve ona karşı sorumlu olan yürütmenin belirleniyor olmasıdır. Seçim kanunları incelendiğinde, bağdaştırılması mümkün olmayan iki ilkedden birinin, "yönetimde istikrar" ilkesinin, tercih edildiği görülmüştür. Bilhassa ülke geneli seçim barajının % 10 olarak belirlenmesi, bu tercihin en kristalize olmuş ögesidir.

⁷³ Oyların geçerli veya geçersiz sayılmaları ile hesaplanmasının nasıl yapılacağına ilişkin kanunla düzenlenmesi gerektiği ileri sürülebilir. Hesaplamanın protokolle partiler arası anlaşmaya bırakılmayacağı da iddia edilebilir. Kanaatimizce kanundaki hükümdense belirliliğin sağlanması anlamında bu öneri daha tutarlı çıktılar üretebilme kapasitesine sahiptir. Yalnızca İttifak kısmına "evet" mührü basan seçmen oyunun ittifaktaki partiler arasında hangi oranda paylaşılacağına bilemezken bu ihtimalde seçmen henüz oy vermeden bu bilgiye sahip olabilecektir.

16 Nisan 2017 halkoylamasında kabul edilen 6771 sayılı kanunla Anayasanın 70 maddesinde değişiklik yapılmış, Türkiye, yürütmenin yasamadan çıkmadığı ve ona karşı sorumlu olmadığı bir hükümet sistemine geçmiştir. Yeni sistem, yasama seçimlerinin yürütmeye bakan yönünün olmadığı, yasama ile yürütmenin keskin ayrılığı üzerine inşa edilmiştir. Bu sistemde yasama organının (TBMM) seçimi ile yürütme organının (Cumhurbaşkanlığı) seçimi aynı gün yapılmasına karşın, ayrı oy pusulaları ile farklı farklı seçimler olarak gerçekleştirilecektir. Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez milletin kendi temsilcileri olan “milletvekili” seçimini yaptığı oylama ile ülkeyi yönetecek yürütme organını seçtiği oylama farklı seçimlerin konusunu oluşturmuştur.

Bu sistem değişikliği ve organların ayrı ayrı seçilmesi, diğer bir ifadeyle temsilci seçimi ile yönetim seçiminin farkı oylarla belirlenmesinin bir sonucu olarak, seçim kanunlarının Anayasa m. 67’de belirtilen iki ilkeyi bağdaştırma gerekliliği de bağlamından koparılmıştır. Yeni düzende TBMM seçimlerinde uygulanacak kuralları ilgilendiren tek ilke “temsilde adalet” ilkesidir. şu hâlde temsilde adalet ilkesinden en büyük kopuşu ifade eden % 10 seçim barajı, yeni hükümet sistemine geçilmesiyle anayasal dayanaktan yoksun kalmıştır. Hangi hükümet sistemi tercih edilirse edilsin demokrasiyle bağdaştırılması güç olan bu denli yüksek bir baraj, benimsenen yeni hükümet sistemiyle evleviyetle e-lişmektedir. Nitekim başkanlık sistemiyle yönetilen ülkelerde seçim barajlarına neredeyse hiç rastlanmazken, yasama organı seçimlerinde temsilde adaletin ve çeşitliliğin sağlandığı yöntemlere yoğunlaşıldığı görülmektedir.

Kanun koyucu bu tespitlerimize rağmen yeni sistemin kabulünden sonra yaptığı ilk seçim kanunu düzenlemesinde %10 ülke geneli seçim barajında bir değişikliğe gitmeyi tercih etmemiştir. İttifak düzenlemesi olarak adlandırdığımız kanun değişikliği ile seçim hukukumuzda üç adet yenilik getirilmiştir.

Bunlardan ilki; siyasi partilerin seçim ittifakı yapmaları önündeki engellerin kaldırılması ve buna imkân tanınmasıdır. İttifakın yasak olduğu önceki dönemlerde siyasi partiler muvazaalı ittifaklarla bu yasağı aşmaktaydılar. Yapılan bu değişiklik, siyasi partilerin seçim ittifakı yapmalarına müsaade edilmekle kalmamış, seçim barajı hesabında ittifak yapan siyasi partilerin toplam oylarının baz alınacağını düzenlemiştir. Bilhassa küçük partilerin yüksek seçim barajının yıkıcı etkilerinden korunması, siyaseten hayat şansı elde etmeleri ve TBMM’de temsil kabiliyetine sahip olmalarını birlikte değerlendirildiğinde, değişikliğin bu kısmı olumlu bir adım olarak görülmektedir. Nitekim bir kara-

rında AİHM, Türk seçim mevzuatının ittifakı yasaklamasını, sistemin bir eksikliği olarak ifade etmiştir. Siyasi partilerin ittifak yaparak güçlerini birleştirilmesi ve yüksek baraj engelini elbirliğiyle aşmaları temsilde adaletin sağlanmasına da katkı yapma potansiyeline sahiptir.

Burada ülke genelinde %2 oy alan siyasi partinin ittifak yaparak seçim barajını geçebilmesine karşın, %9,9 oy alan siyasi partinin barajı aşamamasından dolayı eşitsizlik olduğu iddia edilebilir. Belirttiğimiz üzere %10 seçim barajı çok yüksek bir oran olup, yeni sistemde tamamen zeminsiz kalmıştır. Buna rağmen kanun koyucu bunu kaldırmamış veya düşürmemiş fakat barajını ittifakla aşmaya imkân tanımıştır. Seçim barajının kendisini adaletsiz bulduğumuz için bakış açımız, barajı ne kadar çok siyasi parti aşarsa seçim sonucunun o nispette adil olacağı yönündedir. Bu nedenle bu argümana katılmamaktayız.

İttifak düzenlemesiyle getirilen ikinci yenilik, ittifak oylarının milletvekiline dönüştürülmesinde uygulanan metottur. Buna göre siyasi partilerin ittifak yapması halinde, öncelikle ittifak eden partiler tek bir parti gibi diğer partiler karşısında yarışacak, ardından ittifakın elde edeceği milletvekili sayısı ittifak yapan partiler arasında paylaşılacaktır. Türkiye'nin uzun yıllardır kullandığı nispi temsil sisteminin d'Hondt usulü, yüksek oy alan siyasi partiler lehine çıktılar üretmekte, birinci partileri mükâfatlandırırken azalan oranlarda yüksek oy alan partilerdeki aşkın temsili arttırmaktadır. İttifakın henüz başta tek bir parti gibi hesaplanması, ittifakın rakipleri aleyhine daha fazla milletvekili kazanması, sonrasında ise bunları aralarında paylaşması, kanaatimizce d'Hondt usulünün manipülasyonu anlamına gelmektedir. Bu ise daha az oy alan siyasi partilerin yalnızca ittifak yaptıkları için daha fazla oy alanları geride bırakması, daha fazla oy alan siyasi partidense ittifakın içerisinde yer alan ve fakat daha az oy alan siyasi partinin temsilci çıkarması sonucunu doğurmaktadır. Bu sonuç da ittifakta yer alan siyasi partiler adına aşkın temsile neden olurken, diğer partiler adına eksik temsili ifade etmektedir. Az oy ile daha fazla temsil olarak özetlenebilecek bu durum, temsilde adalet ilkesine aykırılık teşkil etmektedir.

İttifak düzenlemesi ile getirilen üçüncü yenilik, "ittifak ortak oyları" kavramıdır. Kanun koyucu ittifak içerisinde bir yere "EVET" mührü basmaktansa yalnızca ittifak kısmına bu mührü basan seçmen ile mührü ittifak yapan siyasi partilerin birine değil de birkaçına basan seçmenin oy pusulasının geçerli olacağını düzenlemiştir. Bu türden oyların, "ittifak ortak oyları" kısmına yazılacağı hüküm altına alınmıştır. Kanaatimizce seçmen oylarının bu tür gerekçelerle ge-

çersiz sayılması yerine tercih edilen bu yöntemde, seçmen iradesinin seçim sonuçlarına yansıtılması kaygısı taşınmaktadır ve hukuka aykırılık bulunmamaktadır. Kanun koyucu düzenlemenin devamında “ittifak ortak oyları”nın paylaşılmasında siyasi partilerin aldıkları oylar nispetinde kendilerine oy aktarılacağını düzenlemiştir.

Seçim anketlerinde kararsız seçmen oylarının dağıtılmasını anımsatan bu usul ilk bakışta adil gibi görünmektaysede belirlikten uzak olduğu gibi, yukarıda örnekleriyle açıklamaya çalıştığımız gibi seçmen iradesiyle taban tabana zıt çıktılar da üretebilecek niteliktedir. Yalnızca ittifak kısmına “EVET” mührü basan seçmenin oyu, yüzdelik dilimlerle dağıtılacaktır. Örneğin 3 siyasi partinin ittifak yaptığı bir durumda ittifak kısmına mühür basan seçmenin oyunun, %60’ı ittifaktaki bir siyasi partiye gidecekken kalan %25 ve %15 olmak üzere ittifaktaki diğer siyasi partiler arasında paylaşılabilir. Bu işlem ise ancak seçim sonuçları açıklandıktan sonra yapılabilir. Şu hâlde oy kullanıldığı sırada seçmen, ittifaka oy verdiğini bilirken oyunun hangi partiye hangi oranlarda dağıtılacağından ise habersiz olacaktır. Bu örnekten devam edecek olursak yalnızca %25 ve %15 oy alan iki müttefik partiye mühür basan seçmenin oyu da “ittifak ortak oyları” kısmına yazılacak, bu oyun da %60’ı seçmenin iradesi hilafına en yüksek oy alan partiye gidecektir. Hukuki belirlikten uzak olan bu usul, seçmen iradesini yansıtamama potansiyeli de barındırdığı için temsilde adalet ilkesine aykırılıklar içermektedir.

Netice itibariyle, ittifak düzenlemesiyle getirilen yeniliklerden partilerin seçimlere ittifak yaparak girmelerine imkân sağlanması olumlu bir gelişmedir. İttifak yapan siyasi partilerin ülke geneli seçim barajına ittifakın toplam oyları ile hesaplanması da aynı şekilde olumlu bir gelişme olup, yüksek seçim barajı engelinin siyasi partilerin elbirliği ile aşmaları bağlamında temsilde adalet ilkesine de aykırılık taşımamaktadır. Buna rağmen ittifak yapan siyasi partilerin oylarının önce tek bir parti gibi hesaplanması ardından ittifak içerisinde paylaşılması temsilde adaletsizliği arttıracaktır. Seçmen iradesinin açıkça anlaşılmadığı durumlarda oy pusulasının geçersiz sayılmasındansa o türden oyların ittifakın ortak oyları kısmında değerlendirilmesi olumlu bir gelişme olup, ittifak ortak oylarının ittifak yapan siyasi partiler arasında paylaşılması usulü temsilde adalet ilkesiyle çelişmektedir.

KAYNAKÇA

Araslı, Oya (1989) Seçim Sistemi Kavramı ve Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri (1876-1987), Ankara: Ankara Üniversitesi Yay.

Atar, Yavuz (2006) "Seçim Hukukunun Güncel Sorunları", Anayasa Yargısı Dergisi, C. 23,s. 211-235.

Bahçeci, Barış (2005) "1982 Anayasası Döneminde Çoğulcu Demokrasi Açısından Milletvekili Seçimi Hukukunda Karşılaşılan Sorunlar" Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 54, S. 3, s. 365-396.

Baldini, G. / Pappalardo, A. (2009) Elections, Electoral Systems and Volatile Voters, London: Palgrave Macmillan.

Barın, Taylan (2014) Türkiye'nin Yeni Anayasa Arayışı: 2011-2013 TBMM Anayasa Uzlaşma Komisyonu Tecrübesi AK Parti, CHP, MHP ve BDP'nin Anayasa Önerileri ile 1982 Anayasası ve Anayasa Uzlaşma Komisyonu Taslağının Karşılaştırılması, İstanbul: XII Levha Yayınları.

Caniklioğlu, Meltem Dikmen (1999) "Seçim Sistemlerinin İstikrarın Sağlanmasındaki Rolü", Anayasa Yargısı Dergisi, C. 16, s. 17-44.

Croissant, A. (2002) Electoral Politics in South Korea, içinde Electoral politics in Southeast & East Asia (ed Aurel Croissant), Singapore: Friedrich Ebert Stiftung Publication, s. 233-277.

Daver, Bülent (1988) "Seçim Sistemi ve Anayasa Yargısı", Anayasa Yargısı Dergisi C. 5, s. 131-147.

Doğan, İlyas (2017) Dört Kıtada Başkanlık Sistemi, (ed. İlyas Doğan), Ankara: Astana Yayınları.

Eren, A. (2008) "Türkiye'de Uygulanan %10 Genel Seçim Barajının Serbest Seçim Hakkını İhlal Sorunu", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 2, s. 63-110.

Farell, David M. (1997) Comparing Electoral Systems. London: Macmillan Press.

Gözler, Kemal (2011) Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, C. I., Bursa: Ekin Yay.

Gürsel, Sefettin (1999) "Toplumsal Tercih Kuramı Çerçevesinde Anayasa'nın 67. Maddesinde Yer Alan Temsilde Adalet ve Yönetimde İstikrar İlkelerinin Değerlendirilmesi", Anayasa Yargısı Dergisi, C. 16, s. 46-68.

Hasdemir, Asrak Tuba (1992) "1980 Sonrası Türkiye'de Seçim Sistemi - Kimi Sapmalar" -,Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 47, S. 1-2, s. 253-276.

Huber, J. D. (1996) *Rationalizing parliament: legislative institutions and party politics in France*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kuzu, Burhan (1999) Bugünkü Seçim Sistemimiz ve Bazı Öneriler, *Anayasa Yargısı Dergisi*, C. 16, s. 254-293.

Lijphart, Arend (2003) "Degrees of Proportionality of Proportional Representation Formulas", içinde *Electoral Laws and Their Political Consequences* (eds Bernard Grofman & Arend Lijphart), New York: Agathon Press, s. 170-184.

Miş, Nebi / Aslan, A., Ayvaz, M. E. / Duran, H. (2015) *Dünyada Başkanlık Sistemi Uygulamaları (ABD, Brezilya, Arjantin, Meksika, Güney Kore ve Şili)*. Ankara: Seta Vakfı Yay.

Miş, Nebi / Duran, Hazal (2018) *Seçim İttifakları*, Ankara: SETA Vakfı Yay.

Neziroğlu, İrfan ve Tuncer, Yılmaz (2015) *Koalisyon Hükümetleri, Koalisyon Protokolleri, Hükümet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, Ankara: TBMM Yayınları.

Özbudun, Ergun (1995) "Seçim Sistemleri ve Türkiye", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 44, S. 1, s. 521-539.

TBMM Araştırma Merkezi (2015) *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri: Başkanlık Sistemi (ABD, Arjantin, Azerbaycan, Brezilya ve Nijerya Örnekleri)* Ankara: TBMM Yay.

Tuncer, E. (2006) "Türkiye'de Seçim Uygulamaları/Sorunları Işığında Temsilde Adalet-Yönetimde İstikrar İlkelerinin İşlevselliği", *Anayasa Yargısı Dergisi*, C. 23, s. 167-182.

Türk, Hikmet Sami (1996) "Demokratik Rejimlerde Seçim Kanunları ve Türkiye İçin Yeni Bir Seçim Kanunu Önerisi", içinde *Türkiye ve Avrupa'da Seçim Sistemleri*, s. 7-19, İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı Yay.

Türk, Hikmet Sami (2006) "Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih", *Anayasa Yargısı Dergisi*, C. 23, s. 75-112.

Sabuncu, M. Y. (2006) "Seçim Barajları ve Siyasal Sonuçları", *Anayasa Yargısı Dergisi*, C. 23, s. 191-197.

Uzeltürk, Sultan Tahmazoğlu (2006) *Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarında Seçim Sistemleri*, *Anayasa Yargısı Dergisi*, C. 23, s. 237-278.

İnternet Kaynakları

- <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c088/tbmm19088123ss0861.pdf>
- <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/02/20170211-1.htm>
- <http://ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/5064/2017-663.pdf>
- <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/2/2-1504.pdf>
- https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_/d02/c017/dm__02017089ss0386.pdf
- https://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Global/_Government/pg_CabinetHistory.aspx
- https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_/d02/c017/dm__02017089ss0386.pdf
- <https://www.law.cornell.edu/constitution/amendmentxvii>
- <https://www.house.gov/the-house-explained>
- <https://www.house.gov/representatives>
- <http://pdba.georgetown.edu/ElecSys/Argentina/argentina.html>
- <http://english.tse.jus.br/arquivos/federal-constitution>
- http://portalanterior.ine.mx/archivos3/portal/historico/contenido/The_Mexican_Electoral_System/
- http://portalanterior.ine.mx/archivos3/portal/historico/contenido/30_essential_questions/#3
- <http://pdba.georgetown.edu/ElecSys/Mexico/mexico.html>
- <http://www.electionguide.org/elections/id/2648/>
- http://www.nec.go.kr/engvote_2013/02_elections/01_04.jsp
- <http://www.electionguide.org/elections/id/2619/>
- http://www.nec.go.kr/engvote_2013/05_resourcecenter/07_01.jsp
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/files/2101.html#ar>
- [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf-file=CDL-AD\(2008\)037-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf-file=CDL-AD(2008)037-e)
- <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/2/2-2137.pdf>
- <http://ysk.gov.tr/tr/milletvekili-genel-secim-arsivi/2644>
- <http://betam.bahcesehir.edu.tr/2018/03/ittifak-kuralinin-secim-sonuc-larina-etkileri/>